

De teleurgang van het Zandeken. Een project van Victoria Deluxe

Zand is vaak een geschikt middel om sporen van geschiedenis te bewaren. Maar in de kanaalzones van Antwerpen en Gent wordt het al decennia gebruikt om het verleden te laten verdwijnen. Het uitgraven van nieuwe dokken en het opsputten van verse industrieterreinen veegde wijken en hele dorpen van de landkaart. Dat heeft altijd al voor hevige beroering gezorgd: de verdwenen polderdorpen op de rechter Scheldeoever in Antwerpen, de langzame aftakeling van Doel...

Kanaalzones trekken economische groei aan, maar zijn ook problematisch: ze veranderen landschappen op drastische en definitieve wijze, en leiden tot onteigeningen. Als het cliché van de Vlaming met de baksteen in de maag klopt, is dit misschien wel het ergste dat een overheid die Vlaming kan aandoen: een gedwongen verhuizing. Kanaalzones zorgen bovendien voor een concentratie van industriële activiteiten én vervuiling. Mensen uit Zelzate en buurgemeenten merkten snel dat ze het wasgoed beter niet buiten hingen als de wind rookpluimen van Sidmar hun kant uitjoeg. En dat was dan nog maar een zichtbaar effect. Het is wellicht ook geen toeval dat de problematiek van de steeds groter wordende havengebieden de motor was van twee vroege milieuactiegroepen in Vlaanderen: het Gents Aktiecomité Leefmilieu (GAL) en het Aktiecomité tot Beveiliging van het Leefmilieu op de Linkeroever (ABLLO).¹ De recente aanleg van het Kluzendok op de linkeroever van het kanaal Gent-Terneuzen luidde het einde in van het Zandeken, een wijk in Evergem: 96 gezinnen, een tiental land- en tuinbouwbedrijven en evenveel kmo's werden onteigend. Samen met de bewoners werkten de mensen van Victoria Deluxe twee jaar aan een herinneringsdocument.

Victoria Deluxe is een spin-off van het Gentse theaterhuis Victoria. Sinds 2002 zet het in het Gentse sociaal-artistieke projecten op waarin mensen en buurten hun eigen verhaal brengen.² Voor *Zand erover!?* huurde Victoria Deluxe een huisje in de wijk. Dat bleek een ideaal middel om snel in te burgeren en de wijkbewoners te betrekken: zij kwamen met verhalen en herinneringen, foto's, filmpjes en objecten. Ondertussen registreerden een cineast en een fotograaf van Victoria Deluxe de langzame aftakeling van de wijk. Midden december vorig jaar resulteerde het project in een toonmoment in de wijk zelf: een documentaire en een tentoonstelling. De locatie was licht hallucinant: huizen in verschillende stadia van afbraak, omgehakte fruitbomen, verregende slogans op kartonnen pancartes... en op de achtergrond oprukkende elektriciteitsmasten en fabrieksschouwen. Het toonmo-

Wielervedstrijd 'Grote prijs Meyvaert', Zandeken, 1944 (foto Lora Mortier)

ment werd georganiseerd in de vroegere toonzaal van het bedrijf Caboor en de laatste vertoning op een zondagnamiddag zat eivol.

Voor veel mensen was het letterlijk een familie-uitstap: van grootouders tot achterkleinkinderen. Op de tentoonstelling was zowel materiaal van bewoners te zien als foto's van medewerkers van Victoria Deluxe: de oudste foto dateerde uit 1901, de meest recente uit 2007. De foto's en andere documenten lokten heel wat commentaren uit. Enkele wijkbewoners waren ook in de pen gekropen. Sommige van die teksten gaven heel precies het dubbele gevoel weer bij het verdwijnen van de wijk: begrip voor het grotere verhaal van algemeen belang en economische groei, maar vooral ontreddering en verdriet over het gedwongen afscheid. Ook in de documentaire, die op de **Erfgoeddag van 13 april in Amsab-ISG** wordt vertoond, is dat dubbel gevoel sterk aanwezig.

Met het project *Zand erover!?* zit Victoria Deluxe op het snijpunt van sociale geschiedenis en milieuproblematiek, en is er een duidelijke link met het werkterrein van Amsab-ISG. Maar er is meer: hoewel Victoria Deluxe nog een jonge organisatie is, heeft het projectmatig werken al snel geleid tot een bewustwording van de archiefproblematiek. Tijdens die projecten, en soms in de nasleep ervan, komt een grote diversiteit aan materiaal boven water. Niet alles wordt gebruikt voor een toonmoment en wat bewaar je en hoe? Het is vanuit die vragen dat Victoria Deluxe en Amsab-ISG nu samenwerken rond het archief.

(1) Vandaag staat ABLLO voor Actiecomité tot Beveiliging van het Leefmilieu op de Linkeroever en in het Waasland, zie: www.abllo.be

(2) Voor een overzicht van die projecten, zie www.victoriadeluxe.be